

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเข้าใจในจริยธรรมสิ่งแวดล้อม

ดร.ธงชัย นิลคำ¹
Thongchai Nilkum¹

บทนำ

จากสภาพการณ์ของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน ล้วนมีสาเหตุมาจากทัศนคติและการกระทำของคนที่ไม่ถูกต้องต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ว่าเป็นทั้งสิ่งแวดล้อมในมิติของสังคมวัฒนธรรมที่มีการรับเอาเข้ามาจากถิ่นอื่น หรือชาติอื่นที่ขาดการไตร่ตรองถึงความเหมาะสมในรากเหง้าของตนเอง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างขาดการยั้งคิด นักวิชาการมีความเห็นตรงกันว่า การแก้ปัญหาวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าวทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจะต้องเริ่มแก้ไขที่ทัศนคติของคนต่อสิ่งแวดล้อม เพราะทัศนคติเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การปฏิบัติและการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อสิ่งแวดล้อม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้และความเข้าใจสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง เพราะสิ่งเหล่านี้จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม

การนำเสนอบทความของผู้เขียนในครั้งนี้นี้มุ่งสร้างความเข้าใจให้กับนิสิต นักศึกษา หรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีความเข้าใจที่ตรงกันชัดเจนในคำว่า “จริยธรรมสิ่งแวดล้อม” ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจดังกล่าวนี้ผู้เขียนเชื่อว่าถ้ามีการเรียนรู้และทำความเข้าใจในทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในยุคแรกๆ ของนักวิชาการหลายท่านได้เสนอไว้ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย เช่นเดียวกับในการนำเสนอบทความครั้งนี้ที่ผู้วิจัยได้เริ่มจากการศึกษาทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เสนอโดย Piaget, Kohlberg และ Bandura ก่อนที่จะทำความเข้าใจใน “จริยธรรมสิ่งแวดล้อม” โดยแต่ละท่านได้นำเสนอการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ผู้เขียนได้ศึกษาทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป ดังนี้

ทฤษฎีของ Piaget

Piaget (1960) มีแนวความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลเป็นไปตามขั้นและขึ้นอยู่ กับวัย โดยแบ่งการพัฒนามาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการมีจริยธรรมโดยการบังคับ (Heteronomous Morality) การพัฒนาจริยธรรมในขั้นตอนนี้จะพบในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 8 ปี โดยในขั้นตอนนี้เด็กจะเชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่ อย่างเคร่งครัดโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ลักษณะที่สำคัญในเรื่องของความคิดความเข้าใจในเชิงจริยธรรมของเด็ก คือ การตัดสินใจเชิงจริยธรรมอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์เชื่อว่าความถูกผิดเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำโดยไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ และเด็กจะเชื่อว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีไว้สำหรับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากใครไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ถือว่าเป็นผู้กระทำผิด หรือเป็นคนที่ไม่ดี และเมื่อใดที่กระทำผิดจะต้องได้รับการลงโทษตามความร้ายแรงของความผิดที่กระทำ

2. ขั้นการมีจริยธรรมด้วยตนเอง (Autonomous Morality) เป็นขั้นตอนพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กที่มีอายุมากกว่า 8 ปี เด็กในช่วงนี้สามารถพิจารณาถึงความมุ่งหมายที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

มีความเข้าใจว่าข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่อาจสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือขึ้นกับข้อตกลงระหว่างผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์นั้น ลักษณะที่สำคัญ คือ เด็กมีความเข้าใจในเรื่องของการร่วมมือ การตอบแทน การยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน รู้จักการใช้เหตุผลมากขึ้น ตลอดจนรู้จักการประเมินความถูกผิดโดยคำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำและผลของการกระทำและพร้อมที่จะให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสในการทำความดีต่อไป

ทฤษฎีของ Kohlberg

Kohlberg (1976) เชื่อว่าการบรรลุนิติภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด เนื่องจากเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะแต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับ โดยแบ่งการพัฒนาออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-conventional Level) แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) พบในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี ในขั้นตอนนี้เด็กจะเชื่อฟังและทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ถูกลงโทษ ดังนั้น การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง(Personal reward Orientation) ในขั้นนี้เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยคำนึงถึงรางวัลหรือผลตอบแทนที่ตนเองจะได้รับซึ่งพบมากในเด็กที่มีอายุระหว่าง 7-10 ปี

2. ระดับทำตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 3 การคาดหวังและการยอมรับของกลุ่ม (Interpersonal accord and conformity) ในขั้นนี้เชื่อว่าบุคคลควรจะทำตัวให้ติดตามความคาดหวังของครอบครัวและชุมชนและจะคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน พฤติกรรมที่ดี หมายถึง การมีแรงจูงใจที่ดีและความรู้สึกส่วนบุคคลต่อบุคคลอื่นในทางที่ดี เป็นพฤติกรรมที่กลุ่มหรือคนที่เด็กนับถือเห็นว่าดี ส่วนพฤติกรรมไม่ดีเป็นพฤติกรรมที่คนอื่นเห็นว่าไม่ดี พบในเด็กอายุ 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 การทำตามกฎหมายและกฎระเบียบ (Law and Order Orientation) พบมากในเด็กอายุ 13-16 ปี เป็นขั้นที่คำนึงถึงบรรทัดฐานทางสังคมโดยยึดถือการปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ เด็กมีความเชื่อว่าคนดี คือ คนที่ปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎระเบียบของสังคม คนที่ฝ่าฝืนกฎหมายและกฎระเบียบของสังคมถือว่าเป็นผู้ที่กระทำความผิดเชิงจริยธรรม

3. ระดับมีจริยธรรม (Post-conventional Level) แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 5 การทำตามสัญญาสังคม (Social Contract Orientation) ในขั้นนี้ถือว่ากลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกันภายในสังคมหนึ่งย่อมจะมีคุณค่าที่แตกต่างกัน เหตุผลทางจริยธรรมอยู่บนพื้นฐานสิทธิและการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นการกระทำที่ถูกผิดย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละสังคมที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามเหตุผลและสถานการณ์ พบในบุคคลที่มีอายุ 16 ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมที่เป็นสากล (Universal ethical Principle Orientation) ในขั้นนี้เชื่อว่าความรับผิดชอบส่วนบุคคลเกี่ยวกับการกระทำนั้นอยู่บนพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่เป็นสากลและหลักการทางจริยธรรม และที่สำคัญบุคคลเชื่อว่าอุดมการณ์ของความคิดที่เป็นหลักสากลเป็นสิ่งที่ทุกสังคมควรที่จะยอมรับ

ทฤษฎีของ Bandura

Bandura (1977) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางการเรียนรู้ทางสังคมไว้ดังนี้

1. สิ่งที่เราเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นความเชื่อที่มีผลต่อการควบคุมพฤติกรรม และเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นบุคคลก็จะมีคามคาดหวังล่วงหน้าเกี่ยวกับการเกิดของผลจากการกระทำนั้นได้ ทำให้ตัดสินใจได้ว่าควรทำหรือไม่ควรทำ
2. วิธีการเรียนรู้ กล่าวคือ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ซึ่งมีทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อมโดยการสังเกต อ่าน ฟัง การบอกเล่าที่เกิดจากผู้อื่น ทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง
3. ความเชื่อ ผลจากการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่าสิ่งหนึ่งจะสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เกิดจากการสังเกต และการคิดของบุคคล รวมทั้งการบอกเล่าจากบุคคลอื่น ความเชื่อนี้สามารถกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้
4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความรู้และความเข้าใจ บุคคลมีความรู้ความเข้าใจได้และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ได้ รวมทั้งมองเห็นผลการกระทำที่จะเกิดตามมาซึ่งอาจดีหรือเลวทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าควรทำหรือไม่ควรทำ
5. จริยธรรม เป็นหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติโดยบุคคลสามารถประเมินได้ถึงความผิดถูกของการกระทำ
6. การบังคับตนเอง กล่าวคือ บุคคลสามารถบังคับตนเองที่จะประพฤติหรือละเว้นการประพฤติได้ตามมาตรฐานของตนเอง ตามการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และอ้อมของตนโดยความสามารถในการบังคับตนเองนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม หากการเสริมแรงเป็นไปในทางบวกก็มีแนวโน้มที่จะละเว้นไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดีและประพฤติในสิ่งดีงาม

ผลการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของ Piaget, Kohlberg และ Bandura สรุปได้ว่า Piaget เน้นการให้รางวัลและการลงโทษในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในขณะที่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดของ Kohlberg เน้นความสำคัญของความต้องการจำเป็นและเหตุผลทางจริยธรรม และในขณะที่ทฤษฎีของ Bandura เน้นความสำคัญของการมีต้นแบบและการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่ตนศรัทธา

จริยธรรมสิ่งแวดล้อม

จากทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของทั้งสามท่านที่เสนอมานั้นเมื่อจะนำมาเชื่อมโยงถึงจริยธรรมสิ่งแวดล้อมได้นั้นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า “จริยธรรมสิ่งแวดล้อม คือ อะไร”

จริยธรรมเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา เป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดความคิด เจตคติ และการปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งนอกเหนือไปจากการศึกษาหรือมีความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องต่าง ๆ แล้วจริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับศีลธรรมหรือคุณธรรมของมนุษย์ในเรื่องของความดีงาม ความถูกต้อง และความเมตตาเอื้อเพื่ออาทรต่อกันและกัน ดังนั้น จริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics) จึงหมายถึงหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ที่ยึดเอาความดีงาม ความถูกต้องตามหลักคุณธรรม และความเมตตาที่พึงปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อชีวิต และมนุษย์ด้วยกัน ในการที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม จึงประกอบด้วยรากฐานความเชื่อในเชิงคุณธรรมที่มีความแตกต่างในระดับที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไป โดยรากฐานของจริยธรรมจะอยู่บนพื้นฐานทางคุณธรรม 3 ประการ ดังนี้

1. มนุษยนิยม (Anthropocentric) เป็นคุณธรรมที่เชื่อว่ามนุษย์มีอำนาจเหนือสรรพสิ่งทั้งปวงในสิ่งแวดล้อม และสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมทั้งพืชและสัตว์เป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นเองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ มนุษย์จึงทรงไว้ซึ่งความชอบธรรมในการใช้สิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ในธรรมชาติได้โดยไม่มีขีดจำกัด

2. ชีวนิย (Biocentric) เป็นคุณธรรมที่เชื่อว่า ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตใด ๆ ที่อุบัติขึ้นในโลกมีความชอบธรรมที่จะดำรงอยู่โดยเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อยกเว้นมนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เท่าเทียมกับสัตว์ หรือแม้กับพืช มนุษย์ก็มีได้มีอำนาจอันชอบธรรมมากไปกว่ากัน มนุษย์จึงไม่พึงทำลายหรือกระทำที่กระทบการดำรงชีวิตอื่น

3. สัมพันธภาพนิยม (Ecocentric) เป็นคุณธรรมที่เชื่อว่า สิ่งมีชีวิต (รวมทั้งมนุษย์) มีความสัมพันธ์กันในลักษณะการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การกระทำที่กระทบสิ่งหนึ่งย่อมมีผลกระทบกับสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติ มนุษย์จึงพึงอยู่อย่างเกื้อกูลต่อชีวิตและสรรพสิ่งที่อยู่โดยรอบ มนุษย์จึงไม่เพียงเป็นผู้ใช้ประโยชน์ต่อธรรมชาติ แต่พึงดำรงอยู่อย่างผสมผสานกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมหรือมีภาระที่จะรักษาการดำรงอยู่ของสิ่งที่อยู่โดยรอบ

การจะดูว่าบุคคลมีระดับของจริยธรรมสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงไรนั้นคงต้องศึกษาถึงแนวคิดของบุคคลนั้นๆ ต่อสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอย่างไร นักวิชาการเชื่อว่าแนวคิดของคนแต่ละกลุ่มต่อสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของบุคคลนั้นๆ และแนวคิดจะส่งผลให้มีการปฏิบัติตนต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันไปด้วย (Merchant, 1991) นักวิชาการได้แบ่งแนวคิดของคนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้จริยธรรม (Ethics) เป็นเกณฑ์ได้เป็น 3 แบบ ได้แก่ 1) จริยธรรมแบบอีโกเซนทริก (Egocentric Ethic) 2) จริยธรรมแบบโฮโมเซนทริก (Homocentric Ethic) 3) จริยธรรมแบบอีโคเซนทริก (Ecocentric Ethic) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (คงศักดิ์ ธาตุทอง, 2547)

1. จริยธรรมแบบ (Egocentric)

คนในจริยธรรมนี้จะยึดเอาตนเองเป็นหลัก และมีความเชื่อที่ว่าอะไรที่ติดต่อตัวเองจะดีต่อสังคมด้วย หรืออาจเรียกว่าเป็นการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง แนวคิดของคนในกลุ่มนี้มีความเห็นว่าผลกระทบของการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมไม่สำคัญเท่ากับความสุขของตนเองที่เกิดจากการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมนั้น โดยคิดว่าสิ่งที่ดีต่อบุคคล (ตัวเอง) ย่อมดีต่อสังคมส่วนรวมด้วย คนพวกนี้จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมตามที่ตนเองสนใจ และเห็นว่าจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ไม่ได้ทำเนื่องจากเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ซึ่งคิดว่าสิ่งที่ดีต่อตนเองคือสิ่งที่ที่ดีที่สุด และยอมรับว่าธรรมชาติของมนุษย์ต้องมีการแข่งขัน

“ถ้าบุคคลมีจริยธรรมแบบ Egocentric จะมีอิทธิพลอย่างไรกับสิ่งแวดล้อม”

2. จริยธรรมแบบโฮโมเซนทริก (Homocentric Ethic)

คนในจริยธรรมนี้จะถือเอาคนส่วนใหญ่เป็นเป้าหมายหลักของสรรพสิ่ง ด้วยการถือเอาว่านโยบายต้องสะท้อนถึงประโยชน์สูงสุดเพื่อคนส่วนใหญ่ เนื่องจากมนุษย์คือผู้ที่พระเจ้าส่งมาคุ้มครองธรรมชาติบนโลกใบนี้ ดังนั้นมนุษย์จึงควรอนุรักษ์และปกป้องหาหนะที่เกิดกับมนุษย์ อันเป็นการสร้างประโยชน์ความได้เปรียบและความผาสุก ดังนั้นจึงควรมีนโยบายที่สร้างความเป็นธรรมสูงสุดให้แก่สังคม คนทุกคนควรเชื่อมโยงความสุขของตนเองกับประโยชน์ของคนทั้งหมด ทุกคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยไม่ใช่เพียงรับผิดชอบเฉพาะตนเองเท่านั้น การกระทำจะถูกตอ้งก่เมื่อสิ่งนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่น คนควรได้รับการศึกษาเพื่อเอาชนะแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวและส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น ตามความเห็นของ Merchant (1991) หลักการสำคัญของแนวคิดนี้คือ “จงรักเพื่อนบ้านให้เหมือนรักตัวเอง”

ในขณะที่คนในจริยธรรมแบบ Egocentric เห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่ไม่จำกัด และมนุษย์สามารถใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีควบคุมธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของตนได้ แต่คนในจริยธรรมแบบ

Homocentric ไม่ได้คิดอย่างนั้น แต่คิดว่ามนุษย์สามารถเข้าใจธรรมชาติ และสามารถใช้อรรถาธิบายโดยเทคโนโลยีที่มนุษย์มีอยู่เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ อย่างไรก็ตามเนื่องจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเราจึงควรใช้มันอย่างชาญฉลาด นี่คือการใช้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการอนุรักษ์จึงเกิดขึ้นจากฐานการคิดนี้โดยคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกใช้อย่างชาญฉลาดเพื่อประโยชน์สูงสุด เพื่อคนส่วนใหญ่และต้องใช้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ บางครั้งเราต้องยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้ โดยใช้ความรู้สึกด้านศีลธรรมเอาชนะความเห็นแก่ตัวและทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นเองไม่ได้จำเป็นต้องเพิ่มเติมให้เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องเป็นบทบาทที่สำคัญของการศึกษาที่จะสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

คนในจริยธรรมแบบ Homocentric จะมีพื้นฐานการคิดดังนี้

1. การตัดสินใจควรนำไปสู่การเกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้คนส่วนใหญ่ใช้ให้นานที่สุด
2. การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและผลกระทบในระยะยาว ไม่ได้เป็นเรื่องที่จะต้อง

รับผิดชอบพวกเขาจะยอมรับผิดชอบอย่างจริงจัง ก็ต่อเมื่อมันมีผลกระทบต่อประโยชน์ของพวกเขาและกระทบต่อความเป็นปกติสุขของสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์เท่านั้น

แนวคิดของจริยธรรมแบบ Homocentric มีความโดดเด่นเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน สิ่งที่กำลังมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดนี้มองคนแยกส่วนออกจากธรรมชาติ และเชื่อว่าด้วยความรู้-ความเข้าใจและเทคโนโลยีที่มนุษย์มี สามารถเข้าใจธรรมชาติและสามารถวิเคราะห์ธรรมชาติได้ในเชิงปริมาณ และมองว่าธรรมชาติเป็นวัตถุ มนุษย์สามารถจะจัดการกับธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการบริโภคของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีที่มีอยู่ ถ้าสิ่งทีว่ำนั้นจะทำให้คนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ให้นานที่สุด

“ถ้าบุคคลมีจริยธรรมแบบ Homocentric จะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร”

3. จริยธรรมแบบอีโคเซนทริก (Ecocentric ethic)

แนวคิดของจริยธรรมแบบ Ecocentric เกิดจากฐานการคิดแบบองค์รวมของสิ่งแวดล้อมในแง่บทบาทหน้าที่และคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมในแง่บทบาทหน้าที่และคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ไม่ใช่ต่อมนุษย์เท่านั้น

Merchant (1991) กล่าวว่า “สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าในตัวเอง คุณค่ามันจะมีประโยชน์สำหรับตัวเองไม่ใช่เพื่อสิ่งอื่น เช่น ความสุขจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง เราไม่เคยต้องการความสุขเพื่อประโยชน์สำหรับสิ่งอื่นๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับเครื่องมือในการสร้างคุณค่าเช่น วันหยุด เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ทำให้เกิดความสุขแก่มนุษย์”

แนวคิดของคนที่มี Ecocentric จะเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทั้งหมด เช่น หิน แร่ธาตุ พืชและสัตว์ มีคุณค่าในตัวเอง การอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตทุกชนิดที่เป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศที่สมบูรณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ในขณะที่แนวคิดแบบ Homocentric พยายามที่จะรวมเรื่องส่วนบุคคลกับสังคม ส่วนแนวคิดแบบ Ecocentric ก้าวไปไกลกว่านั้น เพราะจะรวมเรื่องน้ำ, คน, พืช, และสัตว์ หรือทุกอย่างที่อยู่บนพื้นพิภพนี้เข้าด้วยกัน มนุษย์เป็นเพียงสมาชิกในชุมชนโลกใบนี้เท่านั้น มนุษย์ไม่ควรเคารพและนับถือมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ต้องเคารพโลกใบนี้ด้วย เมื่อพิจารณาเช่นนี้ ลีโอโพลด์ (Leopold) จึงได้กล่าวไว้ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างมีสิทธิ์ที่จะรักษาความมั่นคง ความสวยงาม และอยู่ในชุมชนของตน จะผิดพลาดมากถ้าแนวโน้มไม่ได้เป็นดังที่กล่าวมา” (Leopold ใน Merchant 1991) เมื่อพิจารณาในลักษณะนี้ จริยธรรมแบบ Ecocentric จะมีลักษณะดังนี้

1. ความผูกพันของทุกสิ่ง หมายความว่า ระบบนิเวศน์ไม่สามารถแยกส่วน โดยที่ไม่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวัฏจักรภายในระบบนิเวศน์ ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดของ Ego-centric และ แนวคิดของ Homocentric ที่บุคคลถูกมองแยกออกจากระบบนิเวศน์
2. องค์รวมสังคมสำคัญกว่าการแยกเป็นส่วนๆ ผลรวมของการผลิตที่เกิดขึ้นจากหลายๆ

ส่วนมีผลมากกว่าการนำผลแต่ละส่วนมารวมกัน เช่น การมององค์รวมของผลเสียที่เกิดจากการทิ้งน้ำเสียจากอุตสาหกรรมลงแม่น้ำ ทำให้แบคทีเรียเพิ่มจำนวนในแหล่งน้ำ อันอาจส่งผลทำให้คนที่ใช้น้ำป่วย และของเสียจากอุตสาหกรรมยังกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาในห่วงโซ่อาหารด้วย

3. มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นหนึ่งเดียวกัน คนและธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทั้งหมด พุดง่าย ๆ คือ บทบาทของมนุษย์ต้องเปลี่ยนจากการเอาชนะธรรมชาติมาเป็นสมานฉันท์และเป็นพลเมืองของธรรมชาติ

จริยธรรมแบบ Ecoentric มีสิ่งสำคัญที่เด่นชัดอยู่ 2 ประการได้แก่

1. ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้มีความเชื่อมโยงกันทั้งหมด
2. มนุษย์ควรให้ความเคารพและมีความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

จริยธรรมแบบ Ecocentric ถูกกำหนดลักษณะท่ามกลางสิ่งต่างๆ และมีลักษณะดังต่อไปนี้

3. ความหลากหลายของธรรมชาติมีคุณค่าในตัวเอง
4. พืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ควรได้รับการป้องกันรักษาไว้ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ แต่เพื่อประโยชน์และคุณค่าของพืชและสัตว์นั้น
5. การลดมลภาวะสำคัญกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การแสวงหาวัตถุเพื่อตัวเองเป็นสิ่งที่ผิด การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะต้องนำไปสู่การสนองตอบความต้องการ การพื้นฐานเพื่อความคงอยู่ของสิ่งอื่นๆ ด้วย
6. ทรัพยากรไม่ได้หมายถึงทรัพยากรสำหรับมนุษย์เท่านั้น แต่หมายถึงทรัพยากรที่เป็นของทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้

7. มนุษย์ไม่ควรอยู่เหนือธรรมชาติ แต่อยู่กับธรรมชาติอย่างผสมกลมกลืน

8. เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีขนาดใหญ่ที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และอำนาจของรัฐบาล ไม่ใช่คำตอบในการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม

“ถ้าบุคคลมีจริยธรรมแบบ Ecocentric สิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร”

สิ่งที่คุณเขียนนำเสนอมาคงทำให้เกิดความเข้าใจถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเข้าใจในจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลได้มีความรู้และความเข้าใจที่ตรงกันในการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การนำเสนอบทความในครั้งนี้ยังทำให้ได้แนวคิดในการนำใช้จริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมเป็นเกณฑ์ในการวัดบุคคลในแต่ละช่วงวัย อาชีพ สถานภาพทางสังคม หรืออื่นๆ ที่แตกต่างกันในการรับรู้จริยธรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะเป็นข้อมูลในการส่งเสริมบุคคลในทุกระดับให้มีจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คงศักดิ์ ธาตุทอง. (2547). “จริยธรรมสิ่งแวดล้อมกับสิ่งแวดล้อมศึกษา,” วารสารศึกษาศาสตร์ มข..27(4) มิถุนายน – สิงหาคม.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2546). สิ่งแวดล้อมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- Fien, J. (1998) “Education for the Environment” Critical Curriculum Theorizing and Environmental Education. Geelong: Deakin University, Press.
- Kohlberg, L. (1976). Moral Stage and Moralization: The Cognitive Development Approach. Moral Development and Behavior. New York: Holt Rinehart and Winaton.
- Merchant, C (1991) Environmental Ethic and Political Conflict: View from California. Environmental Ethic. (12)
- Piaget, J. (1960). The Moral Judgement of the Child. Illionis : The Free Press.